

GYÖNGYHALÁSZOK (V.)

JUHÁSZ ERZSÉBET

KERESZTÜL—KASUL

Már az elején gyanút foghattam volna, hogy álmodom csupán az egészséget. Hogy maga az álom — akárha gyerekkori igénytelen papírmasé kaleidoszkópomba bámulnék —, az álom fura logikája perdíti színre és sodorja széjjel újra meg újra e különös utazás eseményeit. Gyanút foghattam volna továbbá attól is, hogy senki közülünk, se Miklós, se apa, se anya, de még Neorcscics nagymama sem tette szavá, hová is szándékozunk tulajdonképpen végképp elutazni.

Máskülönben pedig vajon hogyan foghattam volna gyanút? Hisz annyira együtt látszottunk lenni városunk szemmaró mozdonyfüstökön párlódó vasútállomásán, avagy talán nem is itt, hanem valamely elhagyatott, világvégi állomáson már, ahol mindössze néhány réges-rég kicsorbult sínpár, omlatag padlás... olyannyira ugyanott, ugyanúgy, végül is. Vajon hogyan is figyelhettem volna fel rá, hogy álmodom csupán, hisz mióta eszem tudom, mindig erre a végleges elutazásra készülődtünk valamennyien. Noha úton voltunk mi elejétől fogva, ki-ki a maga útján természetesen, úton, ugyanakkor útban is egymásnak, nem csoda, hogy sose sikerült egyszerre fölkerelkednünk. Ez a végeérhetetlennek tetsző halasztódás azonban mégsem volt életre szólóan elhíhető. Úgy festett ez az egész, még hozzá hosszú távon, mintha valamely útelágazásnál jobbra óhajtottunk volna kanyarodni, de *bölcs megfontolásból* újra meg újra mégis az ellenkező iránynak vágnánk neki: nagyobb legyen a lendületével, ha majd a biztos siker reményében gyors hátraarccal nekiiramodunk végül.

Minden további nélkül gyanút foghattam volna, ha jobban megforgatjuk, hisz olyannyira vágytunk mi elutazni innen mindig is,

fölkapni egy vihariramban tovaszárguló szerelvényre, felszökkeni, szárnyaló sebességgel elvágtatni *por* előttem — *por* utánam!, mint kiknek botta! üthetik a nyomát minden apadhatatlan evilági porokban immár — olyannyira, hogy az már messze túl volt minden ténylegesen elkövethetőn.

Besüppedt, életre szóló nyugalomban az egész város. Tavasz, vassárnap és kora reggel. Az utcán rajtunk kívül senki, de senki. Éppúgy, akárha fölébredni itt valaha is: légből kapott remény, ama *drótvégre csomózott madár* szárnyacsattogása. Csak a dévaj kora tavaszi szellő sodorintotta meg olykor az út porát, s mi, noha nyeltük bőszéggel, összefüggéstelen jókedvvel bandukoltunk a vasútállomás felé. *Gyerek még az idő*. A Wesselényi út sarkára érve, mielőtt elkanyarodtunk volna, hogy végképp magunk mögött tudjuk e tájékat, valamelyikünk, talán épp apa, dévajul, a dévaj kora tavaszi szellőnek — ki másnak? — visszafejeleselve *béke poraidra!* kiáltotta még oda, mintegy eltervén még egyszer s utoljára a port e végeérhetetlennek, kiúttalannak látszó úton, ahol valaha a világra jött, s amelyről most, íme, végérvényesen lekanyarodni látszott.

Hogyan foghattam volna gyanút, hisz soha, de soha ilyen mélyértelműen, sokatmondóan szépnek és hitelesnek nem láttam városunk utcáit, ahol most oly kötetlenül, tösgyökeres idegenekként végigporoszkáltunk még utoljára. Hiszen minden igazi távozás ilyen esztelenül szomorú és ilyen telhetetlenül, túlradóan boldog is egyszerismind. S mégsem lehet ennek a végére járni. Vajon kinek óhajtottunk mi port hinteni a szemébe? S ha önmagunknak — hisz ki másnak? —, akkor viszont a legigazabbul, és egyáltalán hol másutt, újra meg újra, ha nem itt, ahonnan távozni látszottunk éppen. Hisz tündöklő, holtági remény — mi más? — elhinnünk, hogy mi innen valaha is tova, bárhová is.

A vasútállomásra érkezve is jócskán *gyerek volt még az idő*. Oly mélységes érdeklődéssel kezdtünk itt szétnézni egyszeriben, amilyenre még nem volt példa. Bizalommal néztünk meg mindent és mindenkit, aki, ami csak szemünk elé került. Aztán ez a gyöngéd érdeklődés fura ragaszkodásba csapott át. Egyszeriben úgy láttunk mindent és mindenkit magunk körül, akárha valamely éles visszaemlékezés káprázatában, a lehető legvalóságosabb valóságútlenség-

ben máris. Ahogyan csak a bűvópatakaként felszökkenő honvágy idézheti meg mindazt, amitől réges-rég tovasodródni látszottunk, de ami makacsul és múlhatalatlanul mégis tart valamely számon kérhetetlen időben. Illetőleg hát: van-e csillapíthatatlanabb ragaszkodás, mint visszavágyani, ami jóvátehetetlenül és fölszámolhatatlanul adva van — mindennapi temetőnket add meg nekünk ma! — életre szólóan. Nem csoda, hogy mire fölkaptunk végre ama várva várt szerelvényre, valamennyiünknek úgy tűnt, távozóban is ugyanott állunk ugyanúgy, tapodtat sem mozdulva odébb. Így aztán útban voltunk már javában, amikor, s nem több, akárha a peronon állodogálva intenénk utána valamely boldog távozóknak.

Gyanút foghattam volna, kétségtelenül, hisz mi mindig is együtt voltunk, ha olykor csillagtávolságyira is, de mégiscsak ugyanazon földél alatt. Gyanút foghattam volna, hisz nincs az a távolság, amely mérhetetlenebb lehetne, mint az, amely naponta másként s másként megteremtődve, de mégiscsak ugyanúgy különböztet meg bennünket egymástól. Megszokott útvonalaink, akárha szűkszavú, ám annál kegyetlenebbül pontos néven nevezés, útnak eredniük naponta: mindennél beszédesebb önfelzárkózás, végigjárnunk: forró, szégyenteljes vallomás, viviszekció.

Csak az álom fura logikája szervezheti meg ennyire szó szerint, ami így is, úgy is adva van. Hisz mondanom sem kell, hogy útban voltunk már javában, amikor mindannyiunknak a maga módján arra kellett rádöbbenie, hogy egyes-egyedül van a száguldó szerelvényen, hogy kívülről senki, de senki az egész családból egyszeriben.

Olykor úgy tűnik nekem, Ibi, hogy nem is én álmodtam e fura eseményeket, csak vándoroltam álmról álomra. Nincs kizárva, hogy apa álmodta ezt az egészet azon éjszakák egyikén, amidőn oly mérhetetlenné lett ideje üldögélt már ama bizonyos dohányzóasztalka mellett, szemben öreg barátja megüresedett helyével. Álmodnia kellett, egy ilyen elutazásról, mely mégiscsak könnyebb és egyszerűbb is minden nyíltszíni beismerésnél.

Egyedül apa álmodhatta ezt az egészet, Ibi, hisz neki adatott meg rádöbbenie: nincs is már mit és miről. Még Miklósnak sem, ha élne, s ott ülne vele szemben, akkor sem. S ha még Miklósnak sem, akkor neki már végképp kiáll a rúdja ebből a világból. El tudod képzelni apát, Ibi, ahogyan estéről estére odaül ama bizo-

nyos dohányzóasztalkához, forgatja-kavargatja, ami volt s ami fölszámíthatatlanul mindaddig, amíg ő, elpergethetetlenül. Ám gondolni bármit is, akárha megnevezni és megneveződni a föltételesnél is föltételesebb módon messze túli közlésmódban. Mert mindaz, amiről: hamvába holt hasonlat, hisz a hasonlított, mely valaha hasonlíthatónak s valami máshoz hasonlóknak látszott, végérvényesen hasonlíthatatlanná lett immár. Okos fejével biccentve olykor nézett szét az ismerős, tájékon, ahol oly megszámlálhatatlan ideje csak tolatás, mely készülődésnek akar látszani, ahonnan — hisz ő tudja már — nem indul egyetlenegy szerelvény sem. Csak csirkeólak a besüppedt sánpárok helyén. Ám körülötte a többiek, hátborzongatóan reményteli arccal a távolba kémlelnek, s várják e besüppedt sánpárok hullt helyén, csirkeólak világvégi csöndjében, hogy befusson végre ama bizonyos szerelvény. Ott köztük ő, növekvő haraggal szívében, amiért ő is itt, és egyáltalán, mintha bármit is és bármiről. E harag, mint vadhús, növekedett a szívében, ahogy anyára gondolt, karcsún hozzásimuló esetlegességére, ki akárha mindig is itt állt volna, hol jobbra, hol balra tekingetvén izgatottan, mintha csak ama bizonyos szerelvénynek most már igazán bármelyik pillanatban érkezése lehetne. Egyre sötétülő haraggal Neorcscics nagymamára, igen, legfőképp reá, aki kezdettől fogva úgy áll feszesen, emelt fejjel e holtvágányon, mintha valamely csúcsforgalom kellős közepén kellene a menetrend pontos betartására ügyelve a forgalmat irányítani. Legfőképp iránta érzett már-már gyilkos haragot, mintha csak Neorcscics nagymama terelt volna bennünket mindannyiunkat már a kezdet kezdetén téves vágányra — akárha életre szólóan téves csatátérre —, elhivatván velünk, hogy itt még mindig jönnek-mennek a vonatok, s hogy tényleges vasúti forgalom az, amelyet irányítani látszik, holott csak egy fuldokló hadonászása, rúgkapálása, mielőtt végképp — por előttem — por utánam! — porba sújtaná a por. Undorral elegy haraggal gondolt öreg barátjára is, a megboldogultra, ki megboldogult már születésétől fogva, de az Isonzó mellől hazafelé már kétségtelenül, egyszer és mindenkorra. S így megboldogulva száguldozott életre szólóan hol ilyen, hol olyan vélt szerelvényeken anélkül, hogy valaha is földet ért volna a lába. Hová hát neki még, ki soha többé rá nem ismerhetne egy neki való mégoly valótlán, ám csökönyösen áhított szerelvényre sem?

Apa álmodhatta, Ibi, kétségtelenül apa, hiszen amint az a várva várt szerelvény befutott végre — hogy kinek az álmában is,

tulajdonképpen egyre megy —, apának egyszer és mindenkorra nyoma veszett. Talán messzebbre utazott, mint mi többiek. Nem tudni. Nem volt többé csatlakozása, de még, hogy átintenünk, futó találkozása sem a mi szerelvényeinkkel.

Az sincs azonban kizárva, Ibi, hogy Miklós álmodta e fura eseményeket. Hiszen, ha valaki sokat tudott az elutazásokról, Miklósnak valóban megadatott sokat tudnia. Márpedig, ha ő álmodta, akkor mindez fordítva történt, Ibi. Akkor mi valamennyien úton voltunk, úton szakadatlanul. Akkor nekünk épp fordítottan: nem elutaznunk, hanem megérkeznünk nem adatott meg sehogyan sem.

Mintha mindig is két egymásba játszó táj között, leállíthatatlanul, mintha két egymással szemközti ajtó között csupán, mégsem találva meg a kijáratot. Akárha egymással párhuzamos szerelvényeken, életre szóló holtversenyben, avagy hamvába holt versenyben csupán. Mintha e táj, ugyanazon táj jobb felől és balról, noha hajszál híján, ám mégis összeilleszthetetlenül. Mintha kergeténe egyike a másikat vagy csupán bújócskát játszva egymással huncutul, már-már komiszan: egyikük vágatva el, míg a másik az áttetsző vonatablakban, akár valamely csillámló tükkörben, látszódni csupán, rejtezik el. Hajszál híján mintha meg is érkezhetnénk, mintha már lassacskán föl is bukkanhatnánk e tükkörmélyi láthatatlan vidék felől. Mintha látszhatnánk is lassan közeledni, elkezelegve megérkezni már. Aztán egy hirtelen kanyarodás mintha fejtetőre állította volna e párhuzamos tájakat. Egyetlen végtelen sötétség egyszeriben, színéről és fonákjáról is összefonódva már: ó soha föl nem hajnalodható egek! Mintha nem is ugyanott, ugyanúgy, hanem átlépve már egy véges képbe — ama falra képzelt képbe? — éles zuhanás ferde síkban, avagy valamely mélységes mély kút meredek hengerében, hol hevesen összeborzongva még: ó, beomló ég, ó, beomló egek!

Innen már biztos kézzel neki az érinthetetlenjének, akárha távolból-távolba, besüppedt világvépig teleinkből alig kihallható ének: anya tolla alá való váratlan elutazások és hirtelen visszaterések.

Mint kiket bedesztkáztak e végeérhetetlen télbe, Édes, s a föl-hajnalodhatatlan selyem tavaszi egek csak elárvult álmainkban, melyekből soha, hogy fölébredhetni e világra, hol küszöbön innen és túl csípős szelek, ólomsúlyú szürke fellegek, szabadon eresztett kutyák zokogásra emlékeztető hosszas vonítása... ám emitten il-

latos titkaival az elközélő április, akárha egy sohase látott messzi ég alatt érne ébredésünk. Ó, van-e sugarasabb és esélytelenebb pillanatot, átjárhatóbb s átjárhatatlanabb, mint újra meg újra igéző álmokra hajnalodni fel, örökkévalóan bedeszkázva e világvégi tél csontkemény kérlelhetlenségébe . . .

Úton már javában azon a bizonyos szerelvényen — hogy melyikünk álmában is; tulajdonképpen egyre megy — egy szédítő pillanatban világosan éreztem, Ibi, hogy mégiscsak én magam álmodom e fura eseményeket. Én, egy végeérhetetlen álomban, melyből semmi esély fölébredni már, s hogy Neorcscics nagymamát játszom, s hogy őt játszunk mi valamennyien elejétől fogva, őt, aki ama bizonyos kancsú, ám varázslatos erejű karmesteri pálcát kezébe kaparintva, akár egy világszínpad fényes dobogóján: a délutáni konyha virágos hímzésű terítővel letakart asztala felett, avagy egy elhagyatott világvégi állomáson hangok és szólamok pontos menetrendjére gondosan ügyelve vezényli — akárha valamely boszorkánykonyhán a semmit habnak verné fel —, vezényli egy réges-rég szétszéledt zenekar ittfelejtett hangszereiben, beintve a fülelés mindent egyenrangúsító csöndjében figyelő magamagát, midőn — milliónyi részecskére osztódva avagy milliónyira sokszorozódva talán —: játszani kezd, játszani, szívósan és oktalannul, egy üveghangokon túli végtelen regiszteren . . .

Ibi? . . . Ibi!

Én félni nagyon, kivinni huzat, kitalálni család, kitalálni Neorcscics nagymama, Miklós, kitalálni apa, kitalálni anya, mesélni hosszú-hosszú-hosszú mese, én félni vége, én elhinni minden mese, nem akarni utazni, én hazamenni család, hazamenni mese, hallgatni szél, vijjúúúú, vijjúúúú, bújni meleg dunna, meleg, sötét, meleg dunna, meleg sötét, kitalálni Ibi, mesélni neki hosszú-hosszú-hosszú mese, én ácsorogni állomások, állni fal tövén, vonatok jönni-menni, én mutogatni, hadonászni, vonatok dallamos idegen nyelveken jönni-menni, vonatok szaladni, messzi-messzi el, én maradni mindig állomás, maradni mindig haza . . .

Mint aki furcsa álmából ocsúdik épp eltűnődve a látottakon. *Ejnye no, micsoda alakok közé keveredtem álomban az imént! Mintha fura álom lettünk volna mi mindannyian: Neorcscics nagymama és Miklós éppúgy, mint apa, anya s te meg én. Mintha csak*

egy álom számon kérhetetlen helyszínén és idejében csupán. Hát nem furcsa? Mint akik addig-addig száguldottak keresztül-kasul, míg végre eltaláltak oda, ahol minden testükre szabott és pontosan a személyükre méretezett már. Ahol nem e világi könnyedségű lebegésben nem is lehetne történni már, csak lenni, esendő esetlegességben, lenni, s eltűnni majd nyomtalanul. Hisz egyszer és mindenkorra megtörténhetetlenül úgyis.

Vigasztalódj, Ibi, még ha valakinek az álomában is csupán, én merem remélni, hogy ama bizonyos számon kérhetetlen időben mi most is, változatlanul, ott csillogunk keresztül-kasul száguldó szerelvényünkön, akár gyerekkori igénytelen, ám mégis elbűvölő vásári kaleidoszkópunk titokzatos hengerében a csillámló sztaniolpapírkák, színes üvegszálánkok — megannyi hamisítatlan üvegyöngy — most is, változatlanul, meg-megállítatván, majd tovább-sodorinttatván, másként s másként látszódba ugyanannak életre szóló körforgásában.